

Kulttuurintutkimuksen sateenvarjo ja maailman myrskyt

Tuija Saresma

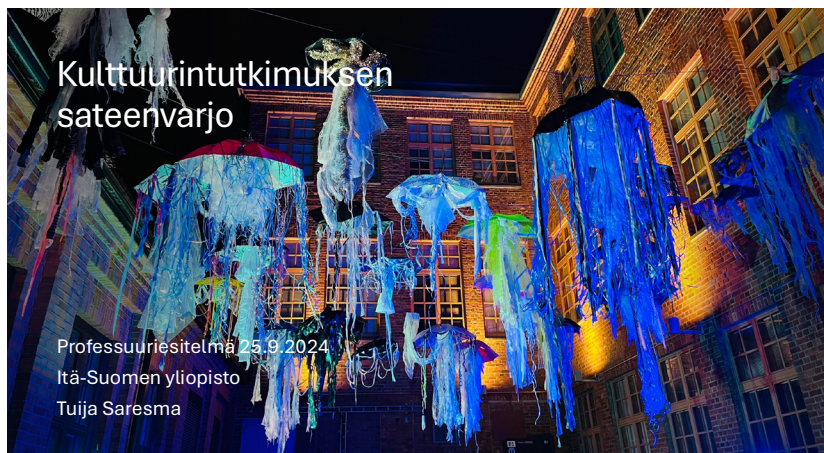
Kulttuuri on englannin kielen kahden tai kolmen vaikeimman sanan joukossa, kuvasi Raymond Williams, kulttuurintutkimuksen oppi-isä. Miten siis kulttuurintutkimuksenkaan voisi helposti määritellä? Pikemminkin kulttuurintutkimus on kattokäsite erilaisille suuntauksille, joille kuitenkin on jotakin yhteistä. Lähestyn kulttuurintutkimuksen sateenvarjomaisuutta sen keskeisten käsitteiden ja omien tutkimusaiheideni kautta.

Maija Poppanen, P. L. Traversin lastenkirjojen lastenhoitaja, laskeutuu tuulen tuivertaessa korealla sateenvarjollaan Lippaan perheeseen. Samaan tapaan minä vasta valmistuneena maisterina tupshadin kulttuurintutkimukseen, Jyväskylän yliopiston nykykulttuurin tutkimuskeskuksen Elämysten jäljillä -hankkeeseen, jossa tarkasteltiin kirjallisuussosiologi Katarina Eskolan johdolla, mi-

ten taide merkityksellistää elämää – ja, miten taiteesta kirjoitetaan omaelämäkerrallisesti (ks. Eskola 1998; Eskola & Laaksonen 1998).

Väitöskirjassani (Saresma 2007) taide-elämyksistä, omaelämäkerran laji-tyypistä ja siitä, miten sanat saavat aikaan asioita – siis kirjoittamisen performatiivisuudesta – painottui ”toimijuus” ja identiteettityö. Arkeen, representaatioi-

hin ja vastaanottoon keskittyvää kulttuurintutkimusta on kritisoitu siitä, että se unohtaa rakenteet ja talouden. Tämä varmasti pätee tuolloiseen työhöni, mutta ajattelen, että merkitysten lisäksi ainakin valta sekä erot ja hierarkiat olivat mukana, kun tarkastelin taidetta, omaelämäkerrallista kirjoittamista ja myöhemmin lukemista sukupuolittuneena toimintana.

Professuuriesitelmän ensimmäinen powerpoint-dia, kuvassa Valon kaupunki-kaupunkifestivaalin teos Kankaan alueella Jyväskylässä. (Kuva: Tuija Saresma.)

Tuulten tunnustelua

Tuulten haistelu – mediakulttuurin emeritusprofessori Mikko Lehtosen (2021, 13) sanoin sen havainnointi, mitä on tekeillä – johdattaa kulttuurintutkijaa. Minua veti puoleensa uusi ilmiö, netti- kirjoittaminen. Kiinnostuin siitä, miten blogosfäärissä tuotettiin sukupuolijärjestyksiä, ja näiden järjestysten ylläpitämiseen kietoutuvista affektiivisista kuulumisen, kuulumattomuuden ja ulossulkemisen mekanismeista. Tutustuin manosfääriin ja näin, miten antifeminismi ja rasismi kytkeytyivät yhteen. (Saresma 2014; 2020a; 2021.)

Populismia tarkastelimme nykykulttuurin emeritusprofessori Erkki Vainikkalan ja yliopistotutkija Urpo Kovalan sekä median ja viestinnän professori Ju-

ha Herkmanin hankkeissa (Palonen & Saresma 2017; Kovala et al., 2018; Herkman & Palonen 2024). Populistista ”meidän” ja ”muiden” vastakkainasettelua analysoidessani tunnistin jotakin, jonka nimesin sukupuolipopulismiksi (Saresma 2018): radikalisoituvat oikeistopopulistit käyttivät Suomessakin samanlaisia rasistista ja misogynista retoriikkaa kuin maailmalla nousevassa anti-gender-liikehännässä tavataan käyttää (Saresma 2020b).

Nettikeskustelujen politisoitumisen ilmenee aggressiivisena, affektiivisena polarisoitumisena, josta nykyisin paljon puhutaan. Mutta mitä itse asia on tekeillä – kuka tekee, miksi, ja mitä siitä seuraa?

Palaan tähän. Ensin sanan sateenvarjosta.

Sateenvarjon alla

Sateenvarjovertausta käytetään usein kuvaamaan uuden työpaikkani, Itä-Suomen yliopiston, kulttuurintutkimuksen moninaisuutta. Tuulten tempaistua minut Itä-Suomen yliopiston Joensuun kampukselle asiansa värikkäästi ilmaiseva kollega perehdytti minua: kulttuurintutkimus oppiaineena koostuu eri suuntautumsvaihtoehdoista – etnomusikologia, kulttuuriantropologia, mediakulttuuri ja viestintä, perinteentutkimus, sukupuolentutkimus ja taiteensosiologia – mutta viime kädessä minä (yleisen) kulttuurintutkimuksen professorina olen ”se sateenvarjo, jonka mukana koko homma seisoo tai kaatuu”.

Tähän saakka kulttuurintutkimus oli tarkoittanut minulle, nykykulttuurilaiselle, Birminghamin yliopiston Centre for Contemporary Cultural Studies -keskuksen uusvasemmistolaisestikin orientoitunutta tutkimusta, jonka aiheet määrittivät yhteiskunnallisista ongelmista käsin (Lehtonen 2021, 9) ja joka tarkastelee kulttuurisia tekstejä ja niiden konteksteja pyrkien ymmärtämään ”merkityksellisten käytäntöjen kulttuurisia, poliittisia ja taloudellisia merkityksiä, efektejä ja kytkeäntöjä” (mt., 14). Jyväskylän yliopiston nykykulttuurin tutkimusyksikössä 40 vuotta sitten, perustettaessa birminghamilaisessa hengessä Kulttuu-

rintutkimuksen verkostoa (Kulttuurintutkimuksen seuran edeltäjä) ja Kulttuurintutkimus-lehteä, varottiin astumasta kulttuuriantropologian ja etnologian kaltaisten perinteisten kulttuuritieteiden tontille (yksikön historiasta ks. Hirsjärvi 2023; Koskimaa 2023).

Täällä Itä-Suomen yliopiston perinteikkäässä kulttuurintutkimuksessa laajan sateenvarjon alle mahtuu kaikki. Juhana Herkman, Pirjo Hiidenmaa, Sanna Kivimäki ja Olli Löytty kirjoittavat Tutkimusten maailma -antologian johdannossa, että kulttuurintutkimuksen sateenvarjon alla on totuttu törmäämään moniaineksisuuteen (2006, 13), sillä "[k]ulttuurintutkimus on ottanut tehtäväkseen tarkastella moninaisten kulttuurien moninaisia ilmiöitä yhteiskunnallisessa kontekstissaan" (mt., 9). He ehkä kaipaisivat tiukempia rajoja. Toisaalta "oikean" kulttuurintutkimuksen määrittelystä kieltäytyminen on poliittinen valinta ja kulttuurin monimutkaisuudessa navigoiminen suorastaan "kulttuurintutkimuksen poliittisuuden ydin", huomauttavat kulttuurintutkimuksen apulaisprofessori Juhana Venäläinen ja kulttuuriantropologian yliopistonlehtori Taina Kinnunen artikkelikokoelman Kulttuurintutkimus tietämisen tapana (2022) johdannossa.

Kakkamyrskyjä

Esitelmäni otsikon sateenvarjo kuvastaa alan moninaisuuden lisäksi muutaakin. Sen toinen merkitys on konkreettinen: kulttuurintutkimus on sateensuoja – se suojaaa myrskyiltä.

Tutkiessamme vihapuheen vaikutuksia yhteiskunnalliseen päätöksentekoon (Knuutila et al. 2019; Saresma et al. 2020) sekä sen tuottajia, levittäjiä ja verkostoja (Saresma et al. 2022) havaitsimme – tiivistäen – että: 1) suuri osa poliitiikan kentällä toimivista on kohdannut vihapuhetta tai ollut sen kohteena; 2) vihapuhe vähentää halua osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun; 3) vihapuhetta tuotetaan sosiaalisessa mediasa erityisesti niin sanotussa oikeistokuplassa; ja vielä: 4) vihapuhetta käytetään strategisesti, pyrkimyksenä hiljentäminen. Johtopäätöksemme on, että vihapuhe uhkaa sananvapautta ja viime kädessä demokratiaa.

Tutkimustuloksista uutisoitiin laajalti ja ne herättivät huomiota. Pieni, mutta äänekäs joukko julisti, että tutkimus oli vääristynyt ja tuloksemme politisoituneita, kun emme löytäneet äärioikeiston vihapuhetehtailua vastaavaa "äärivasemmistolaista" vihapuheblokkia. Emme sitä paitsi edes ole tutkijoita, vaan vihervasemmistolaisia aktivisteja. Erityisesti minuun, joka olin jo aiem-

min tullut somen näppissoturien tuomitsemaksi, kohdistettiin häirintää ja vihapuhetta eri kanavia pitkin.

Suoranaisten vihakampanjoiden aikana olin kiitollinen kulttuurintutkimuksen sateenvarjosta, sillä se auttoi etäännyttämään saamaani törkyviestiryöppyä ja ymmärtämään, mistä hyökkäyksissä on kyse – siis sitä, mitä itse asiassa on tekeillä.

Sitä pyrimme tarkastelemaan Haffect-hankkeessa, jossa tutkimme vihapuheen tuottamista ja kokemista affektiivisina käytäntöinä. Analysoimme 300 000 eri sosiaalisen median alustoilta kerättyä viestiä, joissa keskustellaan vihapuheesta. Kyse on siis vihapuheen artikulaatioista eli kytkennöistä (Hall 1985; Karvonen 1993). Havaitsimme että vihapuheelle ominainen puhe, esimerkiksi rodullistettujen, sateenkaari-ihmisten, feministien ja muslimien toiseuttaminen, toistuu myös vihapuheilmiöstä keskusteltaessa. Käsitteen määrittelystä väitellään, ilmiö kiistetään ja käännetään ylösalaisin: kyse onkin vihervasemmiston konservatiivimiehiin kohdistamasta vainosta, ja vihapuhetta vähentämään pyrkivät toimet ovatkin uhka sanavapaudelle. (Nikunen et al., tulossa; Saresma et al., tulossa.)

Kamppailu vihapuheen merkityksistä ja artikulaatioista on poliittinen keskustelu pienoisikoossa. Se on merkitys-

ten neuvottelua, taistelua hegemoniasta, yliallasta, vallasta määrittää se, mistä saa puhua ja miten. Vihapuheen tutkijat halutaan hiljentää, koska he näkevät sellaisen puheen toimintatavat ja pyrkimykset.

Kulttuurintutkija on kiinnostunut vihapuheeseen liittyvien merkityskamppailujen itsensä ohella niiden konteksteista, yhteiskunnallisista yhteyksistä ja poliittisista kytköksistä.

Vaaran merkkejä ilmassa

Kulttuurintutkimuksen yhteiskunnallisen konteksti on muuttunut äärioikeiston nousun ja uuskonservatiivisten liikkeiden myötä uhkaavaksi (Venäläinen & Kinnunen 2022, 7). Oikeistopopulismien akateemisen tiedon halveksunta ilmenee sensuuripyrkimyksinä ja tutkijoiden väheksymisenä (Saresma & Palonen 2022), mutta myös kieltäytymisenä lukemasta ja osallistumasta faktapohjaiseen keskusteluun (Butler 2024, 20).

Feministifilosofi Judith Butler kirjoitti jo kaksikymmentä vuotta sitten kirjassaan *Precarious Life: The Powers of Mourning and Violence* (2004, 1), miten anti-intellektualismi nousi 9/11-hyökkäyksen jälkeen. Samaan aikaan sensuuri alettiin hyväksyä ja ”terrorismin vastaista sotaa” kyseenalaistavat puheet leimattiin epäisänmaallisiksi tai antisemitistisiksi. Samankaltaisia

äänensävyjä on nyt suomalaisessa keskustelussa, puhutaan sitten Ukrainasta tai Gazasta.

Tutkimusvastaisuus ilmenee 2020-luvulla ”woken” ja ”vasemmistolaisen yliopistomaailman” kauhisteluna. Uudessa kirjassaan *Who’s Afraid of Gender* (2024, 252) Butler kuvaa, miten sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvien moraalipaniikkien tarkoitus on harhauttaa meitä kiinnittämästä huomiota niihin sosiaaliin ja poliittisiin voimiin, jotka ovat tuhoamassa maailmaa; sellaisia ovat muun muassa ilmastotuho, sota, kapitalistinen riisto ja sosiaalinen ja taloudellinen epätasa-arvo, kiihtyvä prekarisaatio ja taloudellinen heitteillejätto, globaalit slummit, kodittomuus, väkileirit, systeemiset rasismin muodot, uusliberalismi, autoritaarisuus ja uudet fasismin muodot.

Fasistiset potentiaalit eivät välttämättä materialisoidu fasistisena hallintona, Butler (2024, 264) kirjoittaa, mutta meidän on tunnistettava ne askeleet, joihin se ilmenee, ja toimittava fasistisen aatteen eskaloitumista vastaan.

Filosofian professori Jason Stanley listaa kirjassaan *Näin toimii fasismi*. Vastakkainasettelun politiikka (2022, 12) fasistisen politiikan strategioita: myyttisen menneisyyden kaihoaminen, propaganda, anti-intellektuaalisuus, epä-

todellisuus eli salaliitot ja valeuutiset, ihmisarvon hierarkiat, uhrius (hallitsevan väestön uhrituminen), laki ja järjestys, seksuaalinen ahdistus, sydänmaahan vetoaminen ja julkisen hyvinvoinnin purkaminen. Hän varoittaa niistä hetkistä, jolloin nämä strategiat tulevat yhteen yhdessä puolueessa tai poliittisessa liikkeessä (mt., 169).

Aistin vaaran merkit yleistyvässä vihapuheessa ja oikeistopopulistisessa retoriikassa. Vastakkainasettelua tuotetaan jakamalla ihmiset hyviin ”meihin” ja vaarallisiin tai turmeltuneisiin ”niihin”. Kylmällä ironialla ja väkivaltaa ihannoimalla lietsotaan rasismia ja väkivaltaa. Kulttuurintutkija näkee, että sanat ovat performatiivisia. Silloin yksikään poliitikon lausunto tai lausumata jättäminen, yksikään somejulkaisu ei ole ”vain teksti”.

Kriittisyys kädensijana

Palatkaamme sateenvarjoon. Kolmas otsikon sateenvarjolle antamani merkitys kiteytyy Maija Poppasen sateenvarjon papukaijakädensijaan. Ajattelen, että kulttuurintutkimuksen sateenvarjon kahva on kriittisyys. Mikko Lehtosen (2021, 13) sanoin birminghamilaisesta perinteestä ponnistava kulttuurintutkimus on nykyhetken kriittistä tutkimusta. Gil Rodmaniin (2015, 165) vii-

taten hän kuvaa, miten kulttuurintutkijat ”ymmärtävät maailman rakentuvan joukolle epäoikeudenmukaisia taloudellisia, poliittisia, kansallisia, ”rodullisia” ja sukupuolisidonnaisia hierarkioita sekä asettuvat niiden ihmisten puolelle, jotka näissä hierarkioissa ovat altavastajan asemassa” (mt., 11).

On heitä, joiden mielestä kriittisyys tai yhteiskunnan epäoikeudenmukaisuuksien analyysi saati vähäosaisten puolustaminen ei kuulu tutkimukseen. Sellaiset kutsuvat minua aktivistiksi. Sitä tuskin olen, mutta kollegoiden kanssa olemme kehitelleet tutkimin käsitettä (Saresma et al., 2025). Siinä missä aktivismi on aktiivista poliittista toimintaa jonkin puolesta tai josta vastaan, tutkimus on kriittistä akateemisen tutkimuksen säännöillä tapahtuvaa toimintaa, jossa silti pyritään puhumaan myös ”maailman” kanssa ja oikeasti vaikuttamaan siihen vallan hierarkioita ja hiljentämisen mekanismeja osoittamalla – minulle se on jopa pyrkimystä etsiä tapoja alistavien valtahierarkioiden purkamiseen ja demokratian suojelemiseen.

Toivo on vastamyrry fasismille

Olen edellä kuvannut, miten maailman tuulet ovat heitelleet minua tutkimusaiheesta toiseen. En tietenkään oikeasti ole

täysin tuulen riepoteltavissa. Olen etuoi-keutettu, kun voin tutkia sitä, mitä on tekeillä, mitä pidän tärkeänä ja tutkimisen arvoisena. Tunnistan itseni kulttuurintutkija, apulaisprofessori Hanna Kuuselan Syytös-kirjan (2024, 24) sanoista: ”Olen juuri sellainen syöttöporsas ja lellipentu, jolla on mahdollisuus yrittää rakentaa parempaa maailmaa julkisella rahalla ja jota moni nyky-Suomessa siksi vihaa.”

Jos minä keskittyisin vihaan, kyynistytisin. Mieluummin käyn vihaa vastaan tutkimustiedolla, analyttisyydellä ja akateemisella sivistyksellä – lukemisella ja keskustelulla. Ne ovat parasta vastamyrryä fasismille.

Maija Poppasen maagisessa maailmassa käydään teekutsuilla, joilla pöytä keikkuu ilmassa, samoin isäntä ja pian vieraatkin. Tulitikkumies Pertun katukäytävään liiduilla piirtämiin kuviin voi hypätä ja syödä vadelmahilloleivoksia silloinkin, kun Perttu ei voi viedä Maijaa oikeaan kahvilaan, koska ei ole saanut myytyä tarpeeksi tulitikkuja. Maijan Satumaassa liimataan tähtiä taivaalle ja ratsastetaan karusellin puuhevosilla musiikin soidessa. Tämän mahdollistaa mielikuvitus. Ja toivo.

Hanna Kuusela muistuttaa demokratian kuihtumisesta kirjoittaessaan, että toivon lähteitä kuitenkin on koko ajan ympärillämme. Toivosta pitää vain oppia pitämään kiinni, sitä pitää oppia ja-

kamaan muiden kanssa. Kuusela kirjoittaa (mt., 159): ”kaikkein tärkeintä on pitää [toivosta, sivistyksestä ja demokratiasta] kiinni joka päivä”.

Minulle kulttuurintutkimus on toivon, demokratian ja sivistyksen puolesta toimimista, tutkimista. Iloitsen päästessäni tekemään sitä kulttuurintutkimuksen professorina. Olen ylpeä yliopistomme valtakunnallisesti ainutlaatuisesta kulttuurintutkimuksen keskittymästä, jota saan olla mukana vahvistamassa.

Itä-Suomen yliopiston kulttuurintutkimuksen emeritaprofessorien Helmi Järviluoman ja Jaana Vuoren (2022, 473) sanoin toivon, että emme vain tee tutkimusta yhdessä, vaan teemme yhteistä kulttuurintutkimusta. Se kulttuurintutkimus on kriittistä ja sallivaa, eri perinteisiin kiinnittyvää ja perinnetietoista, silti ajassa kiinni. Kulttuurintutkimus on moninaista, mutta ei hampaa-tonta.

Nostakoot tuulet sen korkealle.

Tuija Saresman pitämä professuuriesitelmä 25.9.2024 Itä-Suomen yliopiston Joensuun kampuksella.

LÄHTEET

- Butler, Judith (2004) *Precarious Life. The Powers of Mourning and Violence*. London & New York: Verso.
- Butler, Judith (2024) *Who's Afraid of Gender?* London: Penguin.
- Eskola, Katarina (toim.) (1998) *Elämysten jäljillä. Taide ja kirjallisuus suomalaisten omaelämäkertoissa*. Helsinki: SKS.
- Eskola, Katarina & Pekka Laaksonen (toim.) *Rakkaudesta taiteeseen. Kokijoiden ja tekijöiden kertomuksia*. Helsinki: SKS.
- Hall, S. (1985) Signification, representation, ideology: Althusser and the post-structuralist debate. *Critical Studies in Mass Communication* 2 (2), 91–114. doi:10.1080/15295038509360070
- Herkman, Juha, Hiidenmaa, Pirjo, Kivimäki, Sanna & Löytty, Olli (toim.) (2006) *Tutkimusten maailma: suomalaista kulttuurintutkimusta kartoittamassa*. Jyväskylä: Nykykulttuuri.
- Herkman, Juha & Emilia Palonen (2024) *Populism, Twitter and the European Public Sphere: Social Media Communication in the EP Elections 2019*. New York: Springer.
- Hirsjärvi, Irma (2023) Alussa oli vain yksi pöytä. *Kulttuurintutkimus* 40 (2023): 4, 72–73.
- Järviluoma-Mäkelä, Helmi & Jaana Vuori (2022) Jälkipuintia yhdessä tietämisestä. Teoksessa Taina Kinnunen & Juhana Venäläinen (toim.) *Kulttuurintutkimus tietämisen tapana*, s. 469–476. Tampere: Vastapaino.
- Kinnunen, Taina & Juhana Venäläinen (2022) Kulttuurintutkimuksellinen tietäminen – miksi taas? Teoksessa Taina Kinnunen & Juhana Venäläinen (toim.) *Kulttuurintutkimus tietämisen tapana*, s. 7–44. Tampere: Vastapaino.
- Koskimaa, Raine (2023) Yhteistyö on ollut nykykulttuurissa aina keskiössä. *Kulttuurintutkimus* 40 (2023): 4, 70–71.
- Kovala, Urpo, Emilia Palonen, Tuija Saresma & Maria Ruotsalainen (toim.) (2018) *Populism on the Loose*. Jyväskylä: Nykykulttuuri.
- Kuusela, Hanna (2024) Syytös. Muuan akateeminen komitragedia. Tampere: Vastapaino.
- Lehtonen, Mikko (2021) Johdatus teokseen Kulttuuri ja yhteiskunta. Teoksessa Mikko Lehtonen (toim.), *Kulttuuri & yhteiskunta. Kulttuurintutkimuksen klassikkotekstejä*. Tampere: Vastapaino.
- Nikunen, Kaarina, Paula Haara, Aleksi Knuutila, Heidi Kosonen, Reeta Pöytäri & Tuija Saresma (2025) Contested Meanings of Hate Speech and the Post-Truth Condition on Digital Platforms. *Social Media + Society*. Online first version ilmestyy toukokuussa 2025.
- Palonen, Emilia & Tuija Saresma (2017) Perussuomalaiset ja populistinen retoriikka. Teoksessa Jätkät ja jyttyt. *Perussuomalaiset ja populistinen retoriikka*. Toim. Emilia Palonen & Tuija Saresma. Tampere: Vastapaino.
- Rodman, Gilbert (2015) *Why Cultural Studies?* Oxford: John Wiley & Sons.
- Saresma, Tuija (2007) *Omaelämäkerran rajapinnalla: Kuolema ja kirjoitus*. Jyväskylä: Nykykulttuuri.
- Saresma, Tuija (2014) Maskulinistiblogi feministidystopiana ja kolonialistisena pastoraalina. Teoksessa Tuija Saresma & Saara Jäntti (toim.), *Maisemassa. Sukupuoli ja kansallisuus suomalaisuuden kuvastoissa*, 249–284. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimuskeskus, 2014 (a).
- Saresma, Tuija (2018) Gender Populism – Three Cases of Finns Party Actors' Traditionalist Anti-Feminism. Teoksessa *Populism as Movement and Rhetoric*. Toim. Urpo Kovala & Emilia Palonen & Maria Ruotsalainen & Tuija Saresma (toim.), *Populism on the Loose*, p. 177–200. Jyväskylä: Nykykulttuuri.
- Saresma, Tuija (2020a) Vihan sfäärit. Valkoisten heteromiesten affektiivinen mobilisaatio sosiaalisessa mediassa. Teoksessa Jenni Rinne, Anna Kajander & Riina Haanpää (toim.), *Affektit ja tunteet kulttuurien tutkimuksessa*, 196–243. Helsinki: Ethnos.
- Saresma, Tuija (2020b) Antigender-liike, kristillisuus ja oikeistopopulismi: sukupuolen politiikkaa. *Politiikasta* 19.10.2020, <https://politiikasta.fi/antigender-liike-kristillisuus-ja-oikeistopopulismi-sukupuolen-politiikkaa/>
- Saresma, Tuija (2021) Manosfäärin maskulismi: nettikeskustelujen performatiivisuutta analysoimassa. In Timo Aho, Jiri Nieminen, & Arttu Salo (Eds.), *Miestutkimuksen metodologiaa* (pp. 189–210). Tampere: Vastapaino.
- Saresma, Tuija, Paula Haara, Aleksi Knuutila, Heidi Kosonen, Kaarina Nikunen & Reeta Pöytäri (2025) , Sosiaalisen median vihapuhekeskustelun teemat, tyyli ja kytkökset. Teoksessa Jasmin Hannonen & Tatu Hyttinen (toim.), *Vihapuhe — Syyt, seuraukset ja kontrollointi*. Helsinki: Gaudeamus. Ilmestyy syksyllä 2025.
- Saresma, Tuija, Jenna Jauhiainen, Aleksi Knuutila, Heidi Kosonen & Susi Nousiainen: Tutkivismi – vaikuttavaa tieteentekoa ja huolellisia valintoja. Teoksessa *Taide tietämisen tapana*. Toim. Tuulikki Kurki, Tuija Saresma, Saara Jäntti, Jari Martikainen & Sari Pöyhönen. Jyväskylä: Nykykulttuuri. Ilmestyy alkuvuodesta 2025: <https://taidetietamisentapana.jyu.fi>
- Saresma, Tuija & Emilia Palonen (2022) On the Emergence of Alt-Science Counterhegemony: The Case of the Finns Party. Teoksessa Hande Eslen–Ziya & Alberta Giorgi (toim.), *Populism and Science in Europe*, 117–140. London: Palgrave Macmillan.
- Travers, P. L. (2010/1934) *Maija Poppanen*. Suomentanut Jaana Kapari-Jatta. Helsinki: WSOY.